

zichten op de bedoelde ontmoeting dan ook wezenlijk slechter wanneer ook de aanwezigen in hoge mate randkerkelijk zijn. Dit is bij huwelijksvieringen zeker voorstelbaar. De theologie zal zich moeten buigen over de vraag hoe hierop in te spelen. Dat de oplossing daarbij niet direct bij catechese vooraf gezocht moet worden, maakte p. 43 al duidelijk, waarschuwend voor ‘doodpraten’ van het ritueel.

Kerkelijk-christelijk en algemeen-religieus

Sprekend over sacramentele liturgie gaan theologen uitvoerig in op “de ontmoeting met God in Christus Jezus”. In hem, zijn ultieme openbaring en beslissende interventie in onze wereld, treedt God ons steeds weer tegemoet. Deze continue zelf-mededeling en toenadering is Gods gratuïte gave tot redding van de wereld. De mens complementeert en retourneert deze gave daarop, in zijn werken, zijn woorden, en in de sacramentele liturgie. Die liturgie is als het ware een echo op de oorspronkelijke verlossing die met Jezus Christus in de wereld kwam. Als zoon van mensen *en* zoon van God, maakt hij, het oer-sacrament, het mogelijk dat God en mens elkaar ontmoeten. Zelf absent, maar gerepresenteerd in de door de Geest voortgedreven kerk, is hij de derde partij die enerzijds communicatie tussen beiden mogelijk maakt, anderzijds voorkomt dat deze communicatie de andersheid van een van beiden compromiteert.

Inzoomend op de huwelijksliturgie wijzen die theologen vervolgens op de kerk als Christus’ bruid, het verbond van God met zijn volk, etc.

Zo veel aandacht echter als naar dit alles uitgaat, zo weinig gaat uit naar het gegeven dat deze liturgieën evengoed raken en beantwoorden aan *algemeen-religieuze* lagen in het menselijk bewustzijn. Mede in het licht van de vorige paragraaf is dit een spijtige omissie. Immers voor het numineuze, het heilige, het transcendente, het spirituele, zijn rand- en onkerkelijken niet per se ongevoeliger dan kerkelijken.²⁹ Vandaar dat in deze tijden van ontkerkelijking sommige auteurs —zonder iets te willen afdoen aan “de specifieke particulariteit van de christelijke rituele praxis” (Boeve 2003, 48)— in deze ‘gemene deler’ een veelbelovend aanknopingspunt zien. Dit hangt ook samen met de groeiende belangstelling voor de *lichamelijke*³⁰ dimensies van de liturgie. Die zijn eerder fundamenteel menselijk dan specifiek christelijk.

Bij rituelen op de levensas ligt het eens te meer voor de hand aan te sluiten bij het basaal-religieuze, en niet alleen vanwege het te verwachten grote aantal randkerkelijken.³¹ Passages als geboorte, huwelijk en dood confronteren mensen immers, als gezegd, met de ambivalentie van het be-

²⁹ Wel kan het zijn dat zij ervaringen, bijvoorbeeld die tijdens een zonsopgang op een verlaten strand of bergtop, of na een doorwaakte nacht mediteren, of bij kunst, anders benoemen.

³⁰ Tot de lichamelijke dimensie van het ritueel zijn ook de neurobiologische en neuropsychologische mechanismen te rekenen waarvoor recentelijk aandacht opkomt. Cf. Post 2003b, 383.

³¹ “Vooral bij overgangsruten kunnen in onze cultuur zeer gedifferentieerde groepen aanwezig zijn: christenen en niet-christenen, gelovigen, twijfelaars, ongelovigen” (Lukken 1999a, 230).

staan. Gevoelens van hoop, angst, dankbaarheid en kwetsbaarheid dringen zich op. Dan zoeken mensen, zoals Zulehner dat noemt (zie n. 2.58), een “heilig schild”. Juist op deze scharnierpunten willen mensen niet overgeleverd zijn aan de onoverzichtelijke, keer op keer veranderende wereld van alledag.³² De trouwdag is zo’n moment:

Bij het huwelijk is sprake van een sociale positieverandering, die aanleiding is voor het opkomen van ambivalente gevoelens en gedachten; het deze sociale positieverandering begeleidende kerkelijk ritueel is in staat de ambivalenties zo niet op te heffen dan toch hanteerbaar te maken; dit lukt doordat het kerkelijk ritueel het meest omvattende interpretatiekader tegenwoordig stelt: nl. het religieuze. (Pieper 1988, 167)

Tekenend is dat Pieper hier van het *kerkelijke* ritueel zegt dat het het *religieuze* kader aanreikt. De toespitsing *christelijk* blijft uit. Dit strookt met hoe de voor zijn peiling benaderde bruidsparen God ‘invullen’. Zij dichten God over het geheel genomen een zeer centrale rol toe, maar zonder expliciet te refereren aan specifiek kerkelijk-christelijke elementen als Christus, Geest, kerk of verlossing: “In de sacramentele huwelijksluiting verschijnt God vooral als bron van het ervaren geluk, als hulp en bescherming van de kwetsbare liefdesband en als getuige van de verbintenis” (Pieper 1988, 175). Exact anderhalf decennium later lijkt God als een (in Christus, in de kerk) te ontmoeten Ander alleen nog maar verder uit beeld.³³

Dit alles raakt wederom de toeëigeningskwestie (cf. p. 56). Vorm, inhoud en beleving kunnen zeer uiteenlopen. De deelnemers kunnen een hoogkerkelijk ritueel algemeen-religieus beleven, een bijbeltekst seculier verstaan, een seculier lied religieus oppikken, etc. Ook specifieke elementen van de huwelijksliturgie, als ringen en jawoord, zijn voor meerderlei perceptie vatbaar. Zo zal een kerkelijk-christelijke beleving van de huwelijksbelofte als, bijvoorbeeld, “aanzet tot een hernieuwde ontdekking” van “de heiligheid en sacramentaliteit van het huwelijk” (Borgman 1999, 113) zeker niet voor iedereen weggelegd zijn. Opnieuw blijkt hoe “in onze samenleving het menselijk huwelijk zich ontworstelt aan de christelijke denkkaders waarin het zich cultureel heeft ontwikkeld” (Cornu en Van den Bossche 2000, 258).

Bij deze eventuele verbreding/verschuiving van kerkelijk-christelijk naar algemeen-religieus speelt mee dat de inbreng van de huwenden in de voor-

³² Lukken ziet dit o.a. bij jongeren: “De vraag naar zingeving komt ook bij hen het hevigst naar voren op de belangrijke momenten van het leven. Uit empirisch onderzoek blijkt dat bij alle buitenkerkelijkheid onder jongeren de tendens bij hen niet zozeer gaat in de richting van louter binnenwereldse zingeving als wel in die van religieuze of semi-religieuze hergroepering. Er zijn aanwijzingen dat zich tussen de beide uitersten van geïnstitutionaliseerd christendom en atheïsme of agnosticisme een derde milieu heeft gevormd, waarin grote ontvankelijkheid blijkt te bestaan voor levensbeschouwelijke ideeën en gedragingen” (Lukken 1999a, 194).

³³ Tijdens de viering ervaart in het jongere cohort, als gezegd, één op de drie huwenden God in hun midden. De wijze waarop blijft daarbij in het midden. Fia nadert in deze overigens de gevestigde idee dat de liefde van de huwenden wordt opgenomen in het verbond van liefde tussen God en mensen: „Mijn diepste godservaring heb ik gehad als intens ervaren van jezelf overstijgende liefde. En in die zin was God daar aanwezig, heb ik God ook gevoeld.”